

OLE BRINTH

Folkekirkens kirkemusikskoler

Om musik i kirken, om kirkemusik og om at uddanne kirkemusikere

Folkekirkens Kirkemusikskoler er en institution, der uddanner kirkemusikere med henblik på et kirkemusikalsk virke som organister, korledere, kirkesangere og klokkenister, og står i dag som en væsentlig bidrager til folkekirkens musikalske "korps".

Dermed står Folkekirkens Kirkemusikskoler centralt i arbejdet med musik i kirken i Danmark og er til stadighed udfordret af den musikalske, den kirkemusikalske og den samfundsmæssige udvikling. At være kirkemusiker anno 2018 er andet (og til en vis grad mere), end det var for 30 eller 50 år siden.

Artiklen præsenterer kirkemusikskolernes arbejde og diskuterer betegnelsen kirkemusik i spændingsfeltet mellem kirke og musik/folkekirke og kirkemusik. Således står kirkemusikskolerne med stadige og frodige udfordringer, når de mangfoldige traditionelle (kirke)musikalske udtryk møder og går i samvirke med en lige så stor mangfoldighed af nyere musikalske udtryk, herunder nyere kirkemusikalske udtryk.

Indledning

Den danske folkekirkes gudstjeneste er præget af og bæres af salmesangen. Sådan er det, og sådan har det været i århundreder, hvilket der i særlig grad har været fokus på netop i 2017, hvor den danske folkekirke sammen med mange andre kirker har fejret femhundredåret for reformationen. Salmesangen er i fokus i den evangelisk-lutherske kirke, og Luther har med sine ord og tanker om musik og sang, menighed og salmesang, deltagelse i gudstjenesten og modersmålet som det vigtigste sprog i kirken på afgørende vis sat sit præg på såvel den danske folkekirkes gudstjeneste som på mange andre landes kirker.¹

Sjællands Kirkemusikskoles hjemmeside² rummer blandt meget andet rubrikken "Formanden har ordet". Formanden for bestyrelsen, biskop Peter Fischer-Møller, tager her udgangspunkt i og peger på Luther og Luthers tanker og sætter ved at fremhæve disse tanker på sæt og vis Luthers tanker som overskrift og ledetråd for kirkemusikskolens virksomhed:

"De gamle sagde, at af alle kunster og videnskaber er – næst efter teologien – musikken den ædlest. Derfor ville musikken bestå helt ind i evigheden. Martin

1 Se bilag I: Musikken i gudstjenesten.

2 <http://www.kirkemusikskole.dk/kirkemusikskolerne-i-danmark/sjaellands-kirkemusikskole>

Luther tilsluttede sig opfattelsen og udfoldede den i sin salmedigtning, som sammen med den reformatoriske koral og musiktraditionen fra Johan Walter og J.S. Bach blev retningsgivende for kirkemusikken i vores evangelisk lutherske folkekirke. Sjællands Kirkemusikskole er med til at løfte og videreføre den arv.(...)

Vi har været igennem en periode, hvor fællessangen både folkeligt og kirkeligt har haft det svært. Nu begynder folk igen at få mod til at synge andre steder end under bruseren derhjemme.

Kirkemusikken har været og skal fortsat være en vigtig medspiller i den udvikling. Først og fremmest ved at organister og kirkesangere uddannes til at kunne understøtte menighedssangen, så folk får mod og lyst til at synge med."³

Kirkemusikskolernes opgave er primært at uddanne med henblik på *menigheds-sangen*. Kirkemusikskolernes forskellige uddannelses tilbud holder på den baggrund fuldt fokus på at bibringe de studerende på uddannelseslinjerne såvel som kursister på efteruddannelserne de nødvendige færdigheder til at understøtte menighedssangen. Det er for både kirkesanger og organist en krævende opgave, der stiller krav til praktisk-musikalske færdigheder, indsigt i gudstjenestens form, salmer og salmemelodiers forskelligheder. For at opnå det bedste resultat skal alt være afstemt og på plads: Melodien skal holdes, satsen skal spilles, tempoet skal være passende, tonehøjden skal fastlægges, vejtrækningerne skal have deres plads og rum, rytmisk skal der formidles sikkerhed og klarhed, menighedssvarene skal falde ind på det ventede tidspunkt osv.

Kirkemusikskolernes mission

I en nyligt afleveret rapport (december 2017) til Kirkeministeriet formulerer kirkemusikskolernes bestyrelser en fælles *Mission*, der "er et udtryk for kirkemusikskolernes eksistensberettigelse: Hvad er skolerne sat i verden for, og hvad tilbyder de?" (*Folkekirkens kirkemusikskoler* 2017, 15).

Missionen gælder alle tre kirkemusikskoler og dermed det samlede landsdækkende arbejde med uddannelse af kirkemusikere og herigennem arbejdet med kirkens musik i folkekirkeligt regi:

Folkekirkens Kirkemusikskoler uddanner kirkemusikere med det primære formål at understøtte salmesang og andre musikalske led i folkekirkens gudstjenester. Kirkemusikskolerne medvirker til oplysning og udvikling af kirkemusikken med udgangspunkt i tradition og blik for fornyelse. (*Folkekirkens Kirkemusikskoler* 2017, 1)

Som det fremgår, understreges det, at kirkemusikskolerne i deres nære tilknytning til folkekirken arbejder for og ser deres eksistensberettigelse i at styrke kirkemusikere i de primære arbejdsopgaver i en evangelisk-luthersk kirke: gudstjeneste, liturgi og salmesang.

3 Fischer-Møller, <http://www.kirkemusikskole.dk/kirkemusikskolerne-i-danmark/sjaellands-kirkemusikskole/bestyrelsen/formanden-har-ordet>.

Samtidig ser kirkemusikskolerne det som deres opgave, ud fra den omfattende indsigt i såvel det musikalsk-praktiske som det historiske, liturgiske og hymnologiske, som kirkemusikskolerne besidder, at gå ud med denne viden og virke for "oplysning og udvikling".

Samlet set understreger rapporten, at kirkemusikskolerne i såvel uddannelse som oplysning holder sig for øje, at al fornyelse og nytænkning sker på baggrund af tradition og kulturarv, samtidig med at formidlingen af tradition og kulturarv altid må ledsages af fornyelse og nytænkning.

Kirkemusikskolerne har på baggrund af den formulerede mission den vision at uddanne kirkemusikere, der har det rette mål af kompetencer til at understøtte folkekirkens musik med særlig vægt på det gudstjenestelige arbejde.

Imidlertid er folkekirkens musik en mangfoldig størrelse, og arbejdet forudsætter derfor en bred vifte af kompetencer inden for såvel instrumentale som vokale færdigheder foruden korledelse, musikteori, (kirke)musikhistorie, salmekundskab, liturgi, orgelkundskab, ensemblesang m.m.

Folkekirkens musik er ligefuldt en mangfoldig størrelse i henseende til stilarter, hvorfor de musikalske færdigheder skal spænde over en bred palet af musikalsk-stilistiske udtryk, for at den uddannede kirkemusiker kan arbejde kompetent.

Arbejdet som kirkemusiker er kendetegnet ved, at kirkemusikeren indgår i samarbejdsrelationer såvel inden for kirkens egen medarbejderstab som i relation til det omliggende samfund, herunder skoler, musikskoler, foreninger m.m. Kirkemusikerens arbejde med og forståelse for musikalsk og kulturel mangfoldighed befordrer mødet mellem kirke og samfund.

Kirkemusik-skole/kirke-musikskole – en overvejelse om virkeligheden

Når det i missionen nævnes, at kirkemusikskolerne arbejder med udgangspunkt i tradition og med udblik til fornyelsen, placerer kirkemusikskolerne sig centralt i en udfordrende opgave. Kirkemusikskolerne skal som følge af missionens formulering såvel i den daglige undervisning som i den oplysningsvirksomhed, som kirkemusikskolerne driver, forholde sig til den musikalske og kirkemusikalske udvikling,

Betegnelsen "kirkemusikskole" spejler væsentlige pointer og danner på sæt og vis en ramme for forståelse af skolernes virksomhed. Ordet "kirkemusikskole" består af tre ord, der hver for sig kan stå alene og hver for sig giver mening: kirke – musik – skole.

Fastholder man, at det er tre ord, og ser på betegnelsen "kirkemusikskole" med fokus på de tre enkeltord, giver det mening at sige, at der åbenlyst i udgangspunktet er tale om institutioner, der går ud fra og peger hen på *kirke*, hvilket i den konkrete sammenhæng betyder, at der helt grundlæggende arbejdes med fokus på (folke-)kirkelige behov. I dette arbejde er det *musik*, der er omdrejningspunkt for virksomheden og her med fuldt koncentreret fokus på uddannelse – *skole*. Der er således tale om **skoler**, der arbejder med **musik** med henblik på **kirken**. Det er såvel enkelt som forenklet.

Det er enkelt, idet det udtrykker noget basalt, men det er samtidig forenklet, da en væsentlig pointe nemt går tabt. Ved opdelingen i alle tre: **kirke – musik – skole**, er

det muligt at overse, eller i værste fald bevidst gå uden om, den mulige og helt oplagte sammensætning: **kirkemusik**. I de tilfælde, hvor man overser eller går uden om denne sammensætning i forståelsen af kirkemusikskolernes virke og de rammer, der må og skal være gældende for skolerne, overser man, eller går man uden om den virkelighed, som er gældende for kirkemusikerens arbejde.

Virkeligheden er her at forstå som den realitet, der er gældende for det musikalske arbejde i kirkerne. De kirkelige forhold er vidt forskellige fra sogn til sogn, og dermed er de vilkår, krav og tanker, der er gældende for det musikalske arbejde, forskelligartede. Rammerne for det musikalske arbejde i menighederne formes efter den konkrete menigheds ønsker og visioner, der igen kan stå som spejling af den konkrete menigheds plads i de lokale sammenhænge. De lokale sammenhænge, som kan have indflydelse på menighedernes ønsker, tanker og visioner for det musikalske arbejde, kan igen tage udgangspunkt i og spejle det enkelte sogns demografiske sammensætning, (multi-) kulturelle forhold, urbanisering, sekularisering m.v.

Den (kirke-)musikalske virkelighed er rig og mangfoldig og mangetydig. Men det er virkelighed, og som sådan afgørende og bestemmende. Skal man drive skole med henblik på at undervise i **kirkemusik**, er et grundlæggende, udforskende, debatterende og åbent arbejde med bestemmelse af, hvad musik i kirken og kirkemusik er og kan være, en uomgængelig nødvendighed.

Betrakter man det andet mulige sammensatte ord – **musikskole** – ser man en anden vægtlægning. Der bliver her, med forståelsen *kirke-musikskole*, snarere tale om, at der her er musikskoler, som drives af kirken. Det bliver nemt en afkortet forståelse, der nok giver en enklere scene at agere på, men tenderer til at skabe rum for en forståelse af skolernes virksomhed som uforpligtet over for kirkemusikken. Men sådan forholder det sig ikke. Kirkemusikskolernes virksomhed er placeret midt i og i det daglige dybt præget af det altid aktuelle spørgsmål om, hvordan musikken og herunder kirkemusikken udvikler sig

Folkekirkens Kirkemusikskoler – det formelle grundlag og et historisk rids

Det formelle grundlag for kirkemusikskolernes drift er fastlagt med kirkeministeriel bekendtgørelse fra 1996,⁴ hvori skolernes bestyrelser, ledelsesforhold, rammer for uddannelse og undervisning m.m. beskrives. Bekendtgørelsen fra 1996 afløste i sin tid en tidligere kongelig anordning fra 1991,⁵ der på lignende måde beskrev skolernes rammer. Anordningen fra 1991 omhandler under fællesbetegnelsen "Folkekirkens Kirke-musikskoler" alle de tre nuværende kirkemusikskoler og er stiftende for Sjællands Kirkemusikskole.

Forud for anordningen fra 1991, ligger kgl. anordning fra 1983,⁶ der stifter og omhandler relevante forhold for de to første kirkemusikskoler i henholdsvis Løgumkloster og Vestervig.

4 Bekendtgørelse om folkekirkens kirkemusikskoler. Kirkeministeriets bekendtgørelse nr. 1132 af 13. december 1996.

5 Anordning om folkekirkens kirkemusikskoler, Anordning nr. 593 af 15. august 1991.

6 Anordning om kirkemusikskolerne i Løgumkloster og Vestervig. Anordning nr. 489 af 14. oktober 1983.

Disse tre sæt af bestemmelser – de to anordninger og den ene bekendtgørelse – rummer skiftende bestemmelser om skolernes bestyrelse m.m., men udviser i henseende til formålsbeskrivelse det interessante forhold, at den kongelige anordning fra 1983 er ene om at sætte en formålsbestemmelse, idet man her som første paragraf kan læse:

”§1. Kirkemusikskolernes formål er at give grunduddannelse og efteruddannelse for kirkemusikere”.

Kirkemusikskolerne arbejder ind i og ud fra den (kirke-)musikalske virkelighed, som den ses i folkekirken. Derfor har det relevans at spørge: Hvor er kirkemusikken i forståelsen? Hvor ses kirkemusikkens art og form i det nutidige kirkeliv? – eller: Hvor i verden går man hen for at finde kirkemusikken som afgrænset størrelse? I det følgende følges dette spørgsmål ud fra det klare udgangspunkt, at der ikke findes et endeligt svar. Ud fra forskellige afsæt undersøges og overvejes rammesætninger for kirkemusik. Nogle ”klinger” sammen, mens andre peger i modsatte retninger indbyrdes. Det er de gode og spændende udfordringer, der medvirker til, at kirkemusik og kirkens musik er i live og til stadighed kan gøre sig gældende som vedkommende i kirkens virke.

Hvor er kirkemusikken I – om bestyrelsernes og skolernes indspil og rolle

Kirkemusikskolernes bestyrelser fastlægger, hvordan skolerne inden for de økonomiske rammer, der stilles til rådighed af Kirkeministeriet, driver deres virksomhed, og er herigennem bestemmende for kirkemusikskolerne og deres relation(er) til virkeligheden – den (kirke-)musikalske virkelighed.

Bestyrelsernes sammensætning spejler på sin måde balancen og dynamikken i treheden *kirke – musik – skole*, idet der her sidder repræsentanter for kirken, for musikken og for musikfaglig uddannelse:

Kirkeministeriet udpeger et antal medlemmer af bestyrelserne, herunder formanden for den enkelte skoles bestyrelse, der pr. tradition er en af biskopperne fra de stifter, de enkelte skoler ”dækker”. De biskoppelige formænd bidrager i deres funktion af formænd med indspil om krav og forventninger til det kirkemusikalske arbejde og de kirkemusikalske medarbejdere ud fra konkret viden om de musikalske udfordringer, kirken og den enkelte menighed står eller kan stå med.

Landsforeningen af Menighedsråd udpeger en repræsentant, der i bestyrelserne kan ses som repræsentant for ”brugerne”, og som varetager de interesser, som menighedsrådene har i forhold til de uddannede kirkemusikeres viden, musikfaglige profil m.m.

Kirkemusikernes tre faglige organisationer har hver en plads i bestyrelserne og har herigennem indflydelse på skolernes uddannelse, efteruddannelser og kursusvirksomhed og her typisk med udgangspunkt i de krav, som den kirkemusikalske hverdag stiller til de ansatte kirkemusikere.

Endelig er *Musikkonservatorierne* repræsenteret og spiller ind med musikfaglig viden til gunst for skolernes virksomhed og er dialogpartnere omkring det musikfaglige indhold ud fra en musik-pædagogisk vinkling.

De mest påtrængende spørgsmål (og dem, der oftest tager mest tid og giver de mest grødefulde debatter i bestyrelserne) har relation til overvejelser om uddannelsernes relation til virkeligheden, og hvordan denne skal forvaltes. Det kirkemusikalske arbejdsfelt er spændt ud mellem en række konkrete ønsker og forventninger fra præster, fra menighedsråd/menighederne og øvrige kirkeligt ansatte og kirkeligt engagerede. Mange af disse ønsker og forventninger går fint i spænd med en musikfaglig uddannelse, der sikrer håndværksmæssige færdigheder og musikfaglig indsigt i fin balance, mens det også ses, at ønsker og forventninger spænder over en bredde i henseende til musikfagligt omfang, der er vanskeligt forenelig med det faglige indhold, som kirke-musikskolernes relativt korte uddannelser kan rumme. Her må kirkemusikskolernes lærere, ledelser og bestyrelser ud af nødvendighed sætte rammer for, hvilke dele af det kirkemusikalske virkefelt man ud fra de til rådighed værende (økonomiske) rammer vil prioritere.

Folkekirkens Kirkemusikskoler – geografien

Folkekirkens Kirkemusikskoler er tre selvstændige skoler fordelt over landet med en på Sjælland og to i Jylland. Hver af disse er med Kirkeministeriets cirkulære om Folkekirkens Kirkemusikskoler tillagt et geografisk virkeområde:

- Løgumkloster Kirkemusikskole⁷ med afdelinger i Odense, Tarm og Horsens dækker Ribe, Haderslev og Fyens Stifter samt Horsens-Gedved provsti
- Vestervig Kirkemusikskole⁸ med afdelinger i Aalborg og Aarhus dækker Aalborg, Viborg og Aarhus Stifter (bortset fra Horsens-Gedved provsti)

mens

- Sjællands Kirkemusikskole⁹ i Roskilde med afdelinger på Bornholm og Lolland-Falster (Toreby) dækker Københavns, Helsingør, Roskilde og Lolland-Falsters Stifter. (Bekendtgørelse om folkekirkens kirkemusikskoler §1, s. 1)¹⁰

De enkelte skoler udbyder større eller mindre dele af skolernes uddannelses- og undervisningstilbud.

7 Privat institution fra 1979, siden 1983 uddannelsesinstitution under Kirkeministeriet.

8 Etableret i 1980 under aftenskoleloven, siden 1983 uddannelsesinstitution under Kirkeministeriet.

9 Privat institution fra 1984, siden 1992 uddannelsesinstitution under Kirkeministeriet.

10 Fremgår af Bekendtgørelse om folkekirkens kirkemusikskoler: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=83323>

Kirkemusikskolernes uddannelsestilbud

Overordnet set kan man opdele kirkemusikskolernes uddannelsestilbud¹¹ i følgende fem grupper:

- a. **Uddannelser**, der afsluttes med eksamen, og til hvilke der knytter sig forudgående undervisningsforløb (basisforløb)
- b. **Eksamensfri undervisning**, primært i hovedfag (sang eller orgel), tilrettelagt i forløb af et undervisningsårs varighed. Henvender sig i særlig grad til ansatte kirkemusikere, der har brug for et fagligt løft i form af undervisning i orgel eller sang, men af den ene eller den anden grund fravælger at sigte på en uddannelse
- c. **Efteruddannelse af kirkemusikere** med såvel en kirkemusikskoleuddannelse som en konservatorieuddannelse
- d. **Kurser** i kortere forløb tilrettelagt for kirkemusikere og kirkemusikalske medarbejdere med henblik på opgradering i en bred vifte af fagligheder spændende fra babysalmesang over generalbasspil og sang med præg fra de rytmisk orienterede udtryksmåder til improvisation på orgel
- e. **Klokkerister** (udbydes kun på Løgumkloster Kirkemusikskole)

For kirkemusikskolernes uddannelsestilbud gælder, at der i de fleste tilfælde er en mindre egenbetaling og i enkelte tilfælde fuld egenbetaling.

a. Uddannelser

Landets tre kirkemusikskoler har fælles studieplaner. Studieplanerne udarbejdes af kirkemusikskolerne og forelægges ud fra godkendelse i bestyrelserne til endelig godkendelse i Kirkeministeriet.

Det er kirkemusikskolerne, der i vid udstrækning har "serveretten" i forhold til uddannelsernes indhold. Som praksis har udmøntet sig, er det skolerne, der har taget initiativ til revision af studieplanerne ud fra de krav, det folkekirkelige kirkemusikalske landskab stiller til de uddannede kirkemusikere. I arbejdet med at tilpasse studierne til virkeligheden trækker kirkemusikskolerne bl.a. på de mængder af erfaringer om krav og ønsker, som kirkemusikskolernes lærere erfarer gennem deres egne ansættelser som kirkemusikere i folkekirken, en tilsvarende mængde af erfaringer, som kirkemusikskolerne får gennem arbejdet med kortere kurser og gennem dialogen med kursister m.m.

De senest reviderede studieplaner blev taget i brug i august 2013. Baggrunden for denne revision var i særlig grad de øgede krav til at arbejde med en bredere stilistisk vifte i salmesang, kormusik og orgelspil og de øgede krav til kirkemusikalsk og liturgisk refleksion og formidling, som et musikalsk, kirkemusikalsk og kirkeligt landskab under forandring naturligt stiller.

Med udgangspunkt i disse udviklingstrends blev der ved revisionen udarbejdet nye målbeskrivelser for en del fag, ligesom indhold og eksempler på eksamensværker

11 Gældende studieplaner kan ses på kirkemusikskolernes fælles hjemmeside: <http://www.kirkemusikskole.dk/>

i de musikalske færdighedsfag blev udvidet til i højere grad at omfatte nyere stilistiske udtryk.

Sagt på en anden måde: Den eksisterende fagviftes mange fag blev gennemgået, og målet blev korrigeret i forhold til virkeligheden, så de studerende ved endt uddannelse ville kunne stå bedre rustet til at møde den kirkemusikalske hverdags mangeartede krav.

Det var her kirkemusikskolernes samlede erfaring, at den almene viden om salmer og liturgi generelt set er på et niveau, hvor en opgradering til de krav, der stilles ude i den folkekirkelige virkelighed til nytænkende og nyfortolkende arbejde med såvel det traditionelle som det nytilkomne stof, havde vanskelige vilkår med det timetal, der var tillagt disse fag i de tidligere studieplaner. Her gav virkeligheden således anledning til et øget fokus på de kirkelige fag, hvor timetallet i såvel salmekundskab som liturgi blev udvidet, for derigennem at sikre en bredere indsigt i de nye salmer og danne basis for et mere velfunderet arbejde med de liturgiske former. Ud fra samme ønske om bredere fundering for det kirkemusikalske arbejde indførtes endvidere et kortere kursus i Bibel- og kirkekundskab.

Det kirkemusikalske arbejdsfelt stiller stigende krav til formidling, f.eks. over for konfirmander, i forbindelse med koncerter, samarbejdsprojekter af forskellig art og i forbindelse med øget fokus på PR, og for at imødekomme disse (nye) facetter i et kirkemusikalsk arbejde indførtes faget formidling, hvor der afsluttes med en konkret projektopgave om et kirkemusikalsk projekt omkring f.eks. babysalmesang, kor(sam-) arbejde eller liturgisk drama.

I forbindelse med arbejdet med de reviderede studieplaner blev kirkemusikskolerne i stigende grad opmærksomme på, at det kirkemusikalske arbejdsfelt er så bredt og så omfattende, at tiden var løbet fra betegnelser som "organist", "kirkesanger" og "korleder/kantor". Man gik derfor ind i overvejelser om et navneskifte og nåede frem til, at det ud fra den kirkemusikalske virkelighed samlet set ville give bedre mening at tale om "kirkemusikere". For det er det, de kirkemusikalske medarbejdere i dag er og skal anses for at være.

På den baggrund ændrede man navnene med de reviderede studieplaner fra 2013. Hvor kirkemusikskolernes studerende således før aflagde *Præliminær Orgelprøve (PO)*, *Kirkesangereksamen (KS)* eller *Kirkekorledereksamen (KKL)* som afgangseksamen, har de studerende siden 2013 været indskrevet på uddannelser, der afsluttes med en afgangseksamen som *Kirkemusiker*, og her henholdsvis *Kirkemusiker med orgel og korledelse (KMOK)*, *Kirkemusiker med sang (KMS)* eller *Kirkemusiker med sang og korledelse (KMSK)*.

De ændrede navne tydeliggør det omfattende og bredt favnende virke, en musiker i kirken har i dag, og det er kirkemusikskolernes opfattelse, at de ændrede navne signalerer, at der med respekt for såvel tradition og fornyelse er foretaget en revision af uddannelsernes art, omfang og faglige spændvidde, således at nye musikalske former og udtryksmåder inden for kirkemusikken har fundet større plads, samtidig med at der er sat større fokus på bl.a. indsigt i kirkens anliggender, kirkemusikkens historie og formidling.

En lignende benævnelse på kirkemusikuddannelser har længe været gældende på konservatorierne, hvor den afsluttende uddannelse (højeste uddannelsesniveau inden

for de kirkemusikalske uddannelser) tidligere hed "Kirkemusikalsk diplomeksamen" og nu er ændret til "Kirkemusiker – Orgel – Kandidat i musik (MMUS)".¹²

Kirkemusikskolernes uddannelser har ikke niveau, der ækvivalerer med Bologna-modellen. Der er således ikke tale om bachelorniveau. KMOK og KMSK er på 120 ECTS, og KMS på 60 ECTS. KMOK og KMS kan gennemføres som fuldtidsstudier på henholdsvis 2 år og 1 år, og studerende på fuldtid kan modtage SU.

b. Eksamensfri undervisning

Mange steder over hele landet er der ansat kirkemusikere med en kirkemusikalsk uddannelse. Og nok så mange steder er der ansat kirkemusikere uden nogen egentlig kirkemusikalsk uddannelse.

Kirkemusikskolerne søger så vidt muligt at imødekomme den fulde bredde af undervisnings- og uddannelsesbehov og har gennem mange år og, efter kirkemusikskolernes egen vurdering, med stor betydning for det kirkemusikalske niveau også i de mindre og de mindste sogne og kirker udbudt eksamensfri undervisning.

Den bærende tanke bag den eksamensfri undervisning er den enkle og indlysende, at alle kan have udbytte af at blive undervist, og at undervisning som oftest og på bedste vis fører til bevidstgørelse og bedre kvalifikationer uanset udgangspunkt. Det har stor betydning, også når den mulige undervisning ligger inden for en mindre skala.

Den eksamensfri undervisning er primært tilrettelagt i forløb over et undervisningsår og er – som det fremgår – et tilbud, der tager sigte på at undervise inden for det muliges rammer, forstået på den måde, at der er ansatte i kirkemusikalske stillinger i folkekirken, som af den ene eller den anden grund ikke har mulighed for at tage en egentlig kirkemusikalsk uddannelse, men dog kan opnå gode faglige fremskridt.

For at nå så langt ud med tilbuddet om eksamensfri undervisning som muligt har alle tre kirkemusikskoler en række afdelinger, således at en geografisk betinget udfordring, der måtte ligge i at nå frem til undervisning, gøres mindre/så lille som muligt.

Hertil kommer den yderligere geografiske fleksibilitet, at en stor del af kirkemusikskolernes orgellærere underviser i orgel i egne kirker, og at skolerne således kan udbyde undervisningstilbud af forskelligste art lokalt i store dele af landet.

c. Efteruddannelse

Til supplerung af de faste uddannelsesforløb udbyder kirkemusikskolerne efteruddannelse af studerende, der har aflagt afsluttende eksamen. Der er her mulighed for at få efteruddannelse i hovedfag (sang eller orgel) – typisk i op til tre år.

Efteruddannelsen tilrettelægges individuelt og kan såvel have fokus på at opnå bedre niveau i allerede erhvervede instrumentale/vokale færdigheder, samt have form af egentlig opbygning af nye kompetencer.

12 <https://www.dkdm.dk/~media/Files/Studier/Studieordninger/Kandidatorordninger%202018/Kandidat%20Kirkemusik-Orgel%202018.ashx> – tilgået 24.10.2018

d. Kurser

Ved siden af de faste uddannelsesforløb, den eksamensfri undervisning og tilbuddet om efteruddannelse udbyder kirkemusikskolerne kortere kurser med henblik på såvel videreudvikling af erhvervede kompetencer som udvikling af supplerende kompetencer.

Kirkemusikskolernes kursusvirksomhed er kendetegnet ved stor fleksibilitet og en dermed forbundet mulighed for med endog meget kort varsel at kunne sætte kurser op ud fra konkrete behov.

Kurserne henvender sig til alle kirkemusikere uanset uddannelsesniveau, og enkelte kurser henvender sig desuden til andre, der er beskæftiget med musikalsk arbejde i kirkelige sammenhænge, herunder f.eks. kirke- og kulturmedarbejdere, præster, plejepersonale m.fl.

e. Klokkenistuddannelse

Ved siden af alle de øvrige uddannelses- og undervisningstilbud udbyder Løgumkloster Kirkemusikskole desuden – som den eneste af de tre kirkemusikskoler og som det eneste uddannelsessted i Norden – uddannelse til klokkenist.

Det kirkemusikalske uddannelseslandskab i øvrigt

Det kirkemusikalske landskab i Danmark er – og har historisk set længe været – kendetegnet ved et meget sammensat billede i henseende til faglige forudsætninger og uddannelsesniveau for de ansatte kirkemusikere, og disse forskelligheder spejles bl.a. i antal og art af faglige organisationer.

Landets tre musikkonservatorier varetager uddannelsen på højeste niveau. Uddannelserne på konservatorierne har siden 2004 været tilrettelagt efter Bologna-modellen med bachelor- og kandidatniveau.

De konservatorieuddannede kirkemusikere organiseres af DOKS (Dansk Organist- og Kantorsamfund), der siden 1905 har varetaget denne faggruppes særlige faglige interesser. De konservatorieuddannede organister var allerede fra 1885 organiseret i den ældre og stadig eksisterende Dansk Kirkemusikerforening, men tog initiativ til at danne egen forening i 1905 ud fra ønske om, at der i højere grad blev sat fokus på og arbejdet for de større stillingers art og ansættelsesvilkår.

Den opgave, som Folkekirkens Kirkemusikskoler varetager, placerer sig i det samlede billede som uddannelsesvirksomhed med sigte på næsthøjeste uddannelsesniveau. Kirkemusikere, der har aflagt afsluttende eksamen som *Kirkemusiker med orgel og korledelse (KMOK)*, eller som har den tidligere *Præliminære Orgelprøve*, organiseres i Organistforeningen (tidl. *Foreningen af prælimære organister (FPO)*).

I et ikke ubetydeligt antal kirker er der ansat kirkemusikere, der formelt set står uden uddannelse, men som på anden vis har skaffet sig kvalifikationer til at varetage de funktioner, de er ansat til. Dansk Kirkemusikerforening varetager fagretslige interesser for øvrige ansatte kirkemusikere, hvoraf en del har en uddannelse som *Kirkemusiker med sang som hovedfag (KMS)* eller den tidligere *Kirkesangeruddannelse*, mens andre fx er uddannet ved de tre musikvidenskabelige institutter.

Efter første januar 2010 er der ved ny overenskomst ændret i forhold til tidligere praksis i henseende til klassificering af stillinger. Hvor stillinger som organist/kirkemusiker i den danske folkekirke førhen var klassificeret i henhold til stillingernes art og indhold med tilknyttet uddannelseskrav for stillinger i lønramme, er der fra denne dato og frem kun knyttet specifikke uddannelseskrav til landets ti domkirker, hvor ansættelse forudsætter højeste uddannelse for kirkemusikere (dvs. konservatorieuddannelse) eller tilsvarende uddannelse.

Alle øvrige stillinger som organist/kirkemusiker i den danske folkekirke kan søges af alle, og her gør kirkemusikere uddannet på landets kirkemusikskoler sig i høj grad gældende.

Hvor er kirkemusikken II – genre eller stilart?

Som tidligere nævnt er det af afgørende betydning for de kirkemusikalske uddannelser og dermed for de uddannedes efterfølgende kirkemusikalske virke, at kirkemusikskolerne i arbejdet med uddannelse af kirkemusikere forholder sig til den musikalske, herunder den kirkemusikalske, virkelighed i sognene.

I kirken og i kirkelige sammenhænge møder kirkens besøgende en bred vifte af musik. Det er imidlertid et åbent spørgsmål, om det nødvendigvis er kirkemusik, de møder? Ikke at der på nogen måde i vor tid findes endegyldige definitioner på, hvad kirkemusik er. Det lader sig kun vanskeligt definere, og i givet fald kun indirekte. Måske lader det sig ikke gøre på fuldt konsistent vis.

Men det giver alligevel – eller måske netop på den baggrund – mening med sådanne overvejelser. Det kan være såvel klargørende som inspirerende at betragte det samlede "musikbillede" i kirken og i den forbindelse at overveje, i hvor vidt omfang det giver mening at beskrive det samlede musikudbud og musikforbrug som kirkemusik.

At gå historisk til værks kan hjælpe sådanne overvejelser på vej: Går man tilbage til den sene del af 1800-tallet, var der folk, der gjorde sig store anstrengelser for at definere kirkemusik stilistisk, hvilket fik meget store konsekvenser for dansk kirkemusik og dansk kirkemusikalsk udvikling eller mangel på samme i lang tid. Måske helt op til over midten af 1900-tallet. Bannerfører var Thomas Laub,¹³ der med sine skrifter og sine kompositioner talte for og gav mulighed for at forstå kirkemusikken som en (historisk) stilart. Man talte om "kirkestil". Ærindet var klart: Der var et ønske om ny og skærpet opmærksomhed omkring kirkemusikken og kirkemusikkens funktion, og man så et opgør med den romantiske og her særligt den senromantiske kirkemusik som værende af afgørende betydning for at nå hen til/tilbage til et adækvat kirkeligt udtryk i musikken. Som middel til at nå hen til en kirkemusik med den ønskede udtryksevne og -måde definerede Laub kirkemusik som musik med et bestemt stilistisk præg. Derfor: kirkestil.

Set i bakspejlet kan man undre sig over, at det kunne give mening, og at tanken fik så stor en udbredelse. For stor udbredelse fik tankerne. Et sent og lille, men ganske sigende udslag af denne måde at forstå kirkemusikken på, ses i *Den Danske Koralbog* fra

13 Se Laub 1887 og Laub 1920

1954, hvor udgiverne fandt det opportunt eller – om man vil – påkrævet og nødvendigt at ændre harmoniseringer i forhold til det, komponisterne selv havde fremlagt¹⁴, for herigennem at sikre et musikalsk udtryk inden for de nu afstukne stilistiske rammer. En udførligere redegørelse for Laubs tanker, deres udbredelse og den senere kritik af Laubs tanker falder uden for rammerne af nærværende artikel. Den vigtige pointe her, som en udførligere redegørelse ville kunne uddybe, er, at tanken om kirkemusik som en specifik stilart har overlevet sig selv og gennem de seneste 50 år på afgørende vis har mistet fodfæste i dansk kirkemusikliv.

Når man i dag anvender begrebet kirkemusik, er det i langt de fleste tilfælde ud fra en forståelse af kirkemusik som en genrebetegnelse på lige fod med opera, kammermusik, lied, oratorium osv. Ligesom operaen rummer adskillige og meget forskelligartede stilistiske udtryk, kan man betragte kirkemusik som en kontekstbestemt genre, der rummer en rig vifte af stilistiske udtryk spændende fra middelalderens gregorianiske sang over Palestrina i renæssancen, Bach i barokken, Brahms i romantikken op til vor tids værker af f.eks. Arvo Pärt. Genrebegrebet er ikke i sig selv entydigt,¹⁵ men kan i nærværende sammenhæng tjene til en beskrivelse af kirkemusik, der går op imod den ovenfor beskrevne opfattelse af kirkemusik som en stilart.

Kirkemusikken betragtet som en pragmatisk genrebetegnelse vil i det følgende danne udgangspunkt for en skildring af det meget sammensatte og frodige billede, som folkekirkens musik udgør, til brug for en skildring af dette sammensatte billede og dermed til brug for en skildring af de stadige og nødvendige overvejelser om musikbrug i kirken. Kirkemusik defineres inden for rammerne af nærværende artikel som værker, der er komponeret til og dermed *tiltænkt* kirkeligt brug. Det er – som det ses nedenfor – en ganske snæver definition, og dertil en definition, der formentlig er ude af trit med den daglige brug af begrebet "kirkemusik". I nærværende sammenhæng synes det imidlertid at give mening og skabe klarhed. Ud fra den givne definition giver det sig, at en meget stor del af den musik, man møder i kirken, er kirkemusik. Samtidig giver det sig, at begrebet ikke rummer alt. I flere sammenhænge og på forskellig vis anvendes anden musik i kirken og i kirkens virke end den musik, der er komponeret til kirkeligt brug. Beskriver man det samlede "musikbillede" i kirken som "musikken i kirken", vil kirkemusik udgøre en delmængde af musikken i kirken. Kirkemusikerne er forpligtet på det samlede musikalske arbejde i kirken, og et kirkemusikalsk virke forstås inden for rammerne af denne artikel som omfattende det hele og fulde musikalske arbejde som kirkemusiker.

Hvor er kirkemusikken III – "kirkemusik" over for "kirkens musik"

Går man ud fra det ovenfor nævnte videre i overvejelser om musikken i kirken og kirkemusik, og her benytter begrebet "musikken i kirken" som en samlende betegnelse, kan det give perspektiv også til nutidens debat om kirkemusik og musikken i

14 Se f.eks. melodien til Du Herre Krist i *Den Danske Koralbog* 1954 med den i forhold til Berggreens originale sats ændrede harmonisering

15 Se f.eks. artiklen "genre" i Sohlmans musiklexikon.

kirken at betragte Weyse og Ingemanns morgen- og aftensange. Som navnet siger, er der tale om sange, og går man nøjere ind i sangenes historie og deres oprindelige bestemmelse, ser man, at der er tale om sange til skolebrug. "I østen stiger solen op" er skrevet til morgensang på Sorø Akademi – onsdagens morgensang.

Teksterne er i udgangspunktet sange, og således altså ikke salmer. Tilsvarende er melodierne i udgangspunktet melodier til sange til skolebrug og ikke melodier til salmer. Melodierne er skrevet til sange i skolen og ikke til salmer i kirken. Ud fra den ovenfor opstillede definition af kirkemusikken som genre, hvor den tiltænkte brug er afgørende for tilhørsforhold til genren, falder Weyses melodier uden for rammen. Dermed er melodien til "I østen stiger solen op" ikke kirkemusik.

Det giver mening ud fra den ovenfor opstillede afgrænsning af genren kirkemusik.

Samtidig virker det udfordrende og giver perspektiv, da Ingemanns og Weyses morgen- og aftensange ud fra en formentlig almen udbredt forståelse ses som en integreret del af den danske salmeskat. For som tiden er gået og brugen har udviklet sig, ses og forstås "I østen stiger solen op" som salme med plads i salmebogen, og melodien som salmemelodi ved siden af melodier skrevet direkte til kirkeligt brug. Vurderet herudfra kan udsagnet om, at Weyses melodier ikke er kirkemusik tendere mod det meningsløse.

Der er i dette tilfælde – der ikke er enestående¹⁶ – sket det, at musik, der ikke oprindeligt er tænkt som kirkemusik, og dermed falder uden for genrebetegnelsen "kirkemusik", i en konkret sammenhæng inddrages i det kirkemusikalske arbejde af den enkelte og meget vigtige grund, at det giver mening for kirkens arbejde. Musikken skaber sig plads under samlebetegnelsen "musikken i kirken" eller måske ligefrem "kirkens musik".

Det skaber et dynamisk og kreativt spændingsfelt, der er kendetegnende for det kirkemusikalske arbejde i kirken og dermed bestemmende for indhold i og form på kirkemusikskolernes uddannelsestilbud.

Hvor er kirkemusikken IV – de autoriserede salmetekster og de uautoriserede salmemelodier

Salmesangen indgår i gudstjenester og kirkelige handlinger, og som det ses af kirkemusikskolernes mission, er salmesangen og den øvrige musik ved gudstjenester bestemmende for kirkemusikskolernes virke.

Folkekirkens ordninger sætter rammer for gudstjenester og kirkelige handlinger. Den autoriserede *Alterbog* rummer den autoriserede *Højmesseordning* (ritual) og fastlægger kollekter og læsninger for kirkeårets søn- og helligdage, og *Ritualbogen* rummer de autoriserede ordninger, herunder ordninger for kirkelige handlinger. De salmer, der anvises plads i de autoriserede ordninger, forudsættes (formentlig/oprindeligt) valgt fra den autoriserede salmebog (*Den Danske Salmebog* 2003). Taget efter bestemmelsernes ordlyd skal der indhentes tilladelse fra biskoppen, i det omfang man ønsker at anvende salmer uden for den autoriserede salmebog. I praksis vælges der i et ikke ubetydeligt omfang salmer uden for salmebogen såvel til gudstjeneste som til kirkelige

16 Kingos morgen- og aftensange kan nævnes som et andet markant eksempel.

handlinger. På trods af eksisterende bestemmelser hersker der, på baggrund fra en omfattende fælles forståelse mellem biskopper og præster/menigheder, en udbredt frihed, der sikrer grødefulde vilkår for at anvende og afprøve nyere salmer.

Går man kirkens ordninger efter, ser man således, at salmesang og i et vist omfang musik til liturgisk brug anvises plads. Men heller ikke mere. Ordningerne er autoriserede, salmebogen er autoriseret, men musikken er fri. Musikken kan siges at være anvist plads, mens hverken form eller art på nogen måde er fastlagt. Det beror således på en grundlæggende misforståelse, når man ikke så sjældent møder den opfattelse, at salmemelodier er autoriserede¹⁷ til brug på lige fod med, at salmer i salmebogen er autoriserede til brug. Melodivalget til salmerne i salmebogen er fri af autoriserede bindinger el.lign. Det betyder, at der, hvor kirkemusiker(e), præst og menighed vil synge andre melodier end dem, der er henvist til i salmebogen, og som følge deraf er at finde i den tilknyttede koralbog, så er en indbyrdes enighed om det formålstjenlige i at prøve nyt fuldt tilstrækkeligt grundlag for at gå den vej. I praksis ses der da også en vis anvendelse af andre salmemelodier til salmetekster i den autoriserede salmebog end dem, der henvises til i salmebogen.¹⁸

Når der i de kirkelige ordninger anvises menighedssvar, er der tale om anvisning af plads og ordlyd, mens den musikalske ikklædning på lige fod med salmemelodierne kan vælges frit. Det vil sige, at også her kan man ud fra lokal enighed benytte andre musikalske ikklædninger end dem, der hidtil har vundet udbredelse og af den grund er at finde i koralbogens afsnit med den liturgiske musik. I praksis ses der imidlertid kun få eksempler på, at det frie valg i henseende til musikalsk ikklædning af de liturgiske led udnyttes, og at man vælger andre musikalske former i de menighedssungne led, såsom f.eks. "Herren være med dig", "Amen", "Gud være lovet for sit glædelige budskab" eller i forbindelse med nadveren. Det er fuldt ud en mulighed, men den udnyttes kun få steder.¹⁹

Hvor er kirkemusikken V – de uautoriserede vejledninger om kirkemusik

Som det ses, hersker der ud fra de kirkelige ordninger en altomfattende frihed på det musikalske område. Det betyder imidlertid ikke, at der ikke i et vist omfang findes omtaler af musikken i gudstjenesten. Disse er blot ikke autoriserede og er derfor kendetegnede ved at være rubriceret som "vejledning" eller karakteriseret som "vejledende".

Dette gælder således anvisninger i *Højmessevejledningen*,²⁰ hvor musikkens plads og de musikalske muligheder omtales flere steder og især under pkt. 5 og 8. Der er her tale om anvisninger. *Højmessevejledningen* er – som ordet siger – en vejledning og som

17 Se f.eks. Wendler 1999.

18 Omfanget af denne melodibrug er senest dokumenteret i "Salme- og melodivalgsundersøgelsen 1988-1991 II: 'Melodierne'" 1994.

19 Et af de få eksempler er Lewkovitch 1974. *En dansk menighedsmesse*, der bl.a. benyttes i Vor Frelsers Kirke i København.

20 Se *Ritualbog* 1992, 9-16. Ritualbogen rummer en række autoriserede ritualer, men er ikke i sig selv autoriseret. Dermed er den *Højmessevejledning*, der bringes i *Ritualbogen*, ikke autoriseret.

sådan ikke autoriseret, og de anvisninger, der gives, er i vid udstrækning en beskrivelse ud fra (datidig) praksis.

Med *Gudstjenesteordning for Den Danske Folkekirke Musiktillæg I og II* 1994 fremlægges "vejledende udgivelse af højmessens og andre gudstjenesteformers musikalske led".²¹ I forordet til *Musiktillæg I og II* anføres som begrundelse for udgivelsen, at "Folkekirkens nye gudstjenesteordning giver på flere måder rigere muligheder end hidtil for anvendelse af gudstjenestelig musik i vekselvirkning mellem præst, menighed, kor og organist", og at man derfor har besluttet at fremlægge denne vejledende udgivelse. Det vejledende understreges eksplicit i forbindelse med *Højmesseordning med noder*, hvor der umiddelbart under overskriften anføres: "*Vejledende eksempel*"²².

Hvor er kirkemusikken VI – om melodisalmebogen og kirkemusikernes ansættelsesforhold

Den Danske Salmebog 2003 udkom i 2005 – altså efterfølgende – i en udgave med noder. Ret beset kunne denne, ud fra det ovenfor anførte, med rette betragtes og betegnes som "vejledende" for i analogi med angivelserne i *Musiktillæg I og II* at gøre opmærksom på, at melodistoffet ikke er autoriseret. Det er her værd at bemærke, at det, at salmebogen er autoriseret, og at salmebogen indeholder henvisninger til melodier til de enkelte salmer, traditionelt ikke tillægges betydning, dvs. at melodihenvisningerne nok står i den autoriserede salmebog, men at disse ikke forstås som autoriserede og dermed bindende eller begrænsende i forhold til en melodibrug i praksis. Alle melodier, der henvises til i den autoriserede salmebog 2003, er at finde i *Koralbog til Den Danske Salmebog* 2003, der som en naturlig følge af, at melodivalget er frit, har status som ikke-autoriseret.²³ Uagtet at melodierne til salmerne således er uautoriserede, hersker der en ikke ubetydelig usikkerhed om dette forhold, og ikke så få synes – som anført – at mene, at melodistoffet rent faktisk er autoriseret.

Dette kan være en afledt følge af det forhold, at tidligere regulativer for kirkemusikere indeholdt formuleringer i den obligatoriske "a-del", der begrænsede det antal melodier, som den ansatte kirkemusiker var forpligtet på at spille/synge. I forbindelse med overenskomst for kirkemusikere indført pr. første januar 2010 er de hidtil gældende standardregulativer bortfaldet og dermed også den standardiserede begrænsning af melodirepertoiret, der dog altid har kunnet "overskrides" i den daglige praksis gennem aftale og i regulativmæssig sammenhæng gennem tilføjelse i regulativernes "b-del", der indeholdt de lokalt gældende forhold.

Det nævnte standardregulativs bestemmelser er imidlertid i vidt omfang videreført i et af organisationerne i fællesskab med Landsforeningen af Menighedsråd affattet forslag til arbejdsbeskrivelse, som medarbejdere kan hente på Den Digitale Arbejdsplads.²⁴

21 *Musiktillæg I*, 7

22 *Musiktillæg I*, 11

23 Den u-autoriserede status har *Koralbog til Salmebogen* 2003 tilfælles med alle øvrige danske koralbøger.

24 https://intranet.kirkenettet.dk/sites/haandboeger/km/blanket_mhr/personale/tid/_layouts/15/WopiFrame.aspx?sourcedoc=/sites/haandboeger/km/blanket_mhr/personale/tid/Documents/OrganistArbejdsbeskrivelse.doc&action=default&DefaultItemOpen=1

Hvor er kirkemusikken VII – om orglet som kirkemusikalsk instrument

Musikken i kirken, og herunder i særlig grad kirkemusikken som genre ud fra den i denne artikel forsøgsvist opstillede afgrænsning, er præget af og til en vis grad kendetegnet ved orglet som betydende og prægende instrument.

I den gældende *Højmesseordning* nævnes orglet kun i forbindelse med altergangen, hvor det hedder: "Under uddelingen kan der synges en salme, der kan spilles orgelmusik, eller der kan være stilhed" (*Ritualbog* 1992, 30). Andre steder, hvor orglet traditionelt ofte lader sig høre, nævnes orglet ikke eksplicit. Det gælder således i forbindelse med såvel *INDGANG (præludium)* (*Ritualbog* 1992, 17) som *UDGANG (postludium)* (*Ritualbog* 1992, 36). Går man til *Højmessevejledning*, finder man under pkt. 5 denne uddybende, *vejledende* formulering: "Til indgang (præludium) og udgang (postludium) spilles normalt orgelmusik" (*Ritualbog* 1992, 11).

Orglet nævnes således i begrænset omfang i ordninger og – især – i vejledning og ses, som man vil vide, i langt de fleste kirker, men der foreligger ikke konkrete bestemmelser, som fastlægger, at orglet er instrumentet i kirken. Samlet set er vejene åbne for kirkemusikkens stadige udvikling – åbne i den forstand, at der ikke ligger bindinger af det musikalske stof eller af valget af instrument indlejret i den kirkelige ordning eller lovgivning.

Hvor er kirkemusikken VIII – om nye veje

Nye veje inden for salmesangen er under stadig udvikling. Nye salmer og dermed i et vist mål nye salmemelodier er i brug i rigt mål, og der indvindes mængder af erfaringer.

Hvor der således nok er praksis for, at der i et vist omfang anvendes andre melodier til salmer *inden for* salmebogen end dem, der er henvist til med melodihenvisningerne, ses der til tider og på steder en ganske markant udvikling i henseende til nytilkomne musikalske udtryk i de menighedssungne musikbårne led til *nytilkomne* salmetekster.

Ud fra en historisk betragtning er dette sidste ikke overraskende. Det ses som et gennemgående træk i dansk salmehistorie og dansk salmemelodihistorie, at kirkelige/teologiske nybrud følges af et nybrud i salmedigtningen, der igen får følge af et nybrud i det musikalsk-melodiske. En nøjere redegørelse for dette forhold falder uden for nærværende artikel. Forholdet nævnes her for at belyse, at det musikalske og kirkemusikalske udtryk er under stadig udvikling i kirken, og at denne udvikling er uløseligt forbundet med den teologiske og kirkelige udvikling.

Der ses ikke på tilsvarende måde(r) en udvikling i den liturgiske musik. Et forhold, der kan undre, når man ser på den liturgisk-musikalske udvikling i det øvrige Norden, hvor der arbejdes med nykomposition af liturgisk musik ud fra forskellige musikalsk-stilistiske udtryk.

Hvor er kirkemusikken IX – om frihed og frihed

Betragter man de 23 led i *Højmesseordningen*,²⁵ ser man, at disse har et autoriseret indhold i henseende til tekstens ordlyd ud fra den autoriserede *Alterbog*, der rummer liturgi, kollekter og læsninger. Den autoriserede *Salmebog* rummer tekster til salmer til brug i kirken, og disse suppleres, som nævnt ovenfor, i betragteligt omfang med salmer uden for den autoriserede salmebog.

Samlet set hersker der således to former for frihed inden for rammerne af den autoriserede gudstjenesteordning:

- a) den frihed, der er givet med autoriseret indhold i form af fastlagte former og fastlagte tekster, der stiller menighed og præst fri for at foretage valg
- b) den frihed, der er givet af, at musikken står som uautoriseret, og sætter menighed og præst fri til at vælge efter eget skøn

Sammenholder man denne måde at betragte højmesseordningen og dens iboende frihed(er) på med det faktum, at der ses en stigende interesse for og opmærksomhed omkring musikkens (store) betydning for det samlede udtryk og for gudstjenestens "kommunikative effekt", er det af betydning, at kirkemusikskolerne iagttager og forholder sig til, hvordan der fremover vil blive arbejdet inden for denne "tohed" af frihed.

Hvor er kirkemusikken X – hvilke veje?

Kirkemusikken og musikken i kirken er under stadig udvikling. Lydhørhed og åbenhed over for nye veje i det musikalske arbejde i kirken såvel i henseende til nye arbejdsformer (f.eks. babysalmesang) som i henseende til nye udtryksmåder er af afgørende betydning for kirkemusikernes virke, kirkemusikernes uddannelse og dermed for kirkemusikskolernes uddannelser.

Lydhørhed gælder her også lydhørhed over for de traditionelle kirkemusikalske udtryksevner for og muligheder for at gøre fyldest i et nutidigt kirkeligt arbejde.

Kirkemusikerne og samfundet

For kirkemusikskolerne og for kirkemusikerne er det af afgørende betydning at iagttage og forholde sig til udviklingen i det samlede kirkemusikalske arbejdsfelt, herunder de mange og oplagte samarbejdsrelationer i forhold til det omliggende samfund.

Den stadige udvikling inden for arbejdet med musikken og det musikalske udtryk lægger op til og nødvendiggør en kreativ og åben dialog såvel i den enkelte kirke som i relation til samarbejdspartnere i skole, musikskole, plejehjem, foreninger m.m. På den baggrund indførtes undervisning og afsluttende projektarbejde i formidling i de reviderede studieplaner for kirkemusikskolerne. Kirkemusikerne får gennem dem red-

25 Se bilag 1

skaber til at være udadrettede musikalske medarbejdere, der danner netværk og samarbejdsrelationer til det omliggende samfund. De ændringer og omlægninger, der blev foretaget i 2013 for at imødekomme nye krav, herunder de krav som opbygning og vedligehold af samarbejdsrelationer stiller, har givet genklang. Blandt de synlige udslag omkring det sidstnævnte kan nævnes, at kulturminister Marianne Jelved skrev kirkemusikskolerne ind i sin musikhandlingsplan:

I kirkemusikernes arbejde – især som organister og korledere – med undervisning af børn og unge ligger der flere mulige berøringsflader til folkeskolens musikundervisning. Blandt andet har skolereformen åbnet op for et mere direkte samarbejde mellem skole og kirke. Det kan bl.a. dreje sig om tilrettelæggelse af undervisningsforløb i fællesskab mellem læreren og kirkemusikeren. Mange af kirkemusikskolernes studerende og kandidater varetager et kreativt breddearbejde blandt børn og unge, voksne og ældre fra alle dele af samfundet. Formidling er derfor efter de reviderede studieplaner på skemaet for alle studerende på kirkemusikskolerne²⁶

Går man 30 eller 50 år tilbage i tiden, var der få – om nogen – der ville have spået, at musikken i kirken og herunder dansk kirkemusik ville opleve en så spændende, frugtbar og løfterig udvikling, som vi har været vidner til. Den gode, dygtige og velfunderede kirkemusiker har de bedste forudsætninger for at gå ind i arbejdet med kirkemusikken – også kirkemusikken af i morgen, som uden tvivl bliver anderledes. Hvordan den bliver anderledes, kan der kun spås om, og det er svært.

Men der kan iagttages, overvejes og arbejdes, og i dette felt vil kirkemusikskolerne være at finde også fremover.

26 MERE MUSIK – FRA EN STÆRK FØDEKÆDE. Publiceret af Kulturministeriet maj 2015. http://kum.dk/fileadmin/KUM/Documents/Publikationer/2015/Mere_musik_fra_en_st%C3%A6rk_f%C3%B8dek%C3%A6de_16_05.pdf

Referencer

- Bekendtgørelse om folkekirkens kirkemusikskoler*, 1996 <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=83323>. Tilgået 3. juli 2018.
- Den Danske Salmebog*. 2003. København: Det kongelige Vajsenhus.
- Den Danske Salmebog med noder*. 2005. København: Det kongelige Vajsenhus.
- Fischer-Møller, Peter. u.å. "Formanden har ordet". <http://www.kirkemusikskole.dk/kirkemusikskolerne-i-danmark/sjaellands-kirkemusikskole/bestyrelsen/formanden-har-ordet>. Tilgået 3. juli 2018.
- Folkekirkens Kirkemusikskoler. Kirkemusikskolernes fælles vision og strategi*. 2017. København: Kirkeministeriet.
- Gudstjenesteordning for Den Danske Folkekirke. RITUALBOG*. 1992. København: Det kongelige Vajsenhus.
- Gudstjenesteordning for Den Danske Folkekirke. Den Danske Alterbog*. 1992. København: Det kongelige Vajsenhus.
- Gudstjenesteordning for Den Danske Folkekirke København. MUSIKTILLÆG I og II*. 1994. København: Det kongelige Vajsenhus.
- Larsen, Jens Peter, og Mogens Wøldike. 1954. *Den Danske Koralbog*. København: Wilhelm Hansens Musikforlag.
- Laub, Thomas. 1887. *Om Kirkesangen*. København: C.A. Reitzel.
- Laub, Thomas. 1920. *Musik og Kirke*. København: C.A. Reitzel.
- Lewkovitch, Bernhard. 1974. *En dansk menighedsmesse*. København: Edition Wilhelm Hansen.
- Melodisamling til Den Danske Salmebog* 2003. 2004. København: Kroghs Forlag.
- Mere musik – fra en stærk fødekæde. Kulturministeriet maj 2015.
http://kum.dk/fileadmin/KUM/Documents/Publikationer/2015/Mere_musik_fra_en_st%C3%A6rk_f%C3%B8dek%C3%A6de_16_05.pdf. Tilgået 3. juli 2018.
- "Salme- og melodivalgsundersøgelsen 1988-1991 II: 'Melodierne'." 1994. *Hymnologiske Meddelelser* 23. årg., april 1994, nr. 1, 64 ff.
- Sohlmans Musiklexikon 1975. Sohlmans Förlag AB, Stockholm
- Wendler, Merete. 1999. "OM MELODIERNE". In *Kærlighedens Søn*, udgivet af Merete Wendler og Hans Anker Jørgensen, Århus: Det Økumeniske Center.

BILAG 1: Musikken i gudstjenesten

Gennemser man *Højmesseordning* og sætter fokus på, hvilke led der implicerer musik i større eller mindre grad, så vil der vise sig følgende mønster:

	Musikbåret	Led med menigheds-sungne svar	Talte led
I. Indledning	1. Indledning		2. Indgangsbøn
	3. Indgangssalme	4. Hilsen	
		Kyrie og Gloria 1)	
		5. Indledningskollekt*)	
II. Ordet			6. Læsning fra GT
	7. Salme mellem læsningerne		8. Læsning fra NT
	9. Trosbekendelse 2)	9. Trosbekendelse 3)	
	10. Salme før prædiken	11. Evangelielæsning*)	12. Prædiken
		13. Kirkebøn 4)	13. Kirkebøn
	14. Salme efter prædiken		
III. Nadver		15. Nadverbøn a, b*), c*)	
		16. Fadervor	17. Indstiftelsesordene*)
	18. Nadvermåltidet 5)		18. Nadvermåltidet
IV. Afslutning		19. Slutningskollekt*)	
		20. Velsignelse*)	
	21. Udgangssalme		22. Udgangsbøn
	23. Udgang		

– alle led med markeringen *) kan siges eller messes

1) *Note 1 anviser mulighed for Kyrie og Gloria*

2) "Trosbekendelse synges eller siges af præst og menighed (eller af præsten alene)"

3) "Efter trosbekendelsen svarer menigheden med amen"

4) *Note 3 anviser mulighed for sunget "Herre hør vor bøn"*

5) "Under uddelingen kan der synges en salme, der kan spilles orgelmusik, eller der kan være stilhed"

Det ses, at minimum 7 led er musikbårne (1,3,7,10,14,21,23), at minimum 6 led rummer menighedssungne svar (4,5,15,16,19,20), at maksimalt 8 led er talte led (2,6,8,12,13,17,18,22), mens et led – nr. 9 Trosbekendelsen – er svært endegyldigt at placere i de nævnte rubriceringer.

BILAG 2: Folkekirkens Kirkemusikskoler – set i tal

I 2014-2015 gennemførtes en budgetanalyse af Folkekirkens Kirkemusikskoler. Tal fra denne analyse viser elevsammensætning 2014-2015 samt antal kandidater fra de tre kirkemusikskoler i årene 2010-2014.

Tabel 2.1: Elever fordelt på linier og undervisningssted

2014/2015		Organister	Kirkesangere	Klokkenister	Korledere	Undervisnings- sted i alt
Sjælland	Roskilde	74	54	0	1	129
	Toreby	7	13	0	0	20
	Bornholm	10	4	0	0	14
	I alt	91	71	0	1	163
Vestervig	Vestervig	23	16	0	0	39
	Aalborg	27	23	0	2	52
	Aarhus	29	18	0	1	48
	I alt	79	57	0	3	139
Løgum- kloster	Løgumkloster	44	36	9	0	89
	Horsens	6	8	0	0	14
	Odense	31	8	0	0	39
	Tarm	7	3	0	0	10
	I alt	88	55	9	0	152
Elever på linier i alt		258	183	9	4	454

Tabel 3.1: Dimittender fra eksamenslinier 2010-2014

Skole	Eksamenslinier	2014	2013	2012	2011	2010	Sum
Sjælland	<i>Organister</i>	10	14	16	14	13	67
	<i>Sangere</i>	8	7	4	7	6	32
	<i>Kirkekorledere</i>	0	0	1	0	2	3
Vestervig	<i>Organister</i>	14	19	8	15	20	76
	<i>Sangere</i>	10	12	9	4	11	46
	<i>Kirkekorledere</i>	0	0	0	1	0	1
Løgumkloster	<i>Organister</i>	7	11	7	11	11	43
	<i>Sangere</i>	6	13	8	5	5	37
	<i>Kirkekorledere</i>	0	0	0	0	0	0
	<i>Klokkenister</i>	2	2	1	1	1	7
Sum	<i>Organister</i>	31	44	31	36	44	186
	<i>Sangere</i>	24	32	21	16	22	115
	<i>Kirkekorledere</i>	0	0	1	1	2	4

Kilde: Kirkemusikskolernes årsrapporter 2010-2014